

Grundläggande högskolebehörighet

En rättighet och ett frivilligt val
för elever på yrkesprogram

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	4
Bakgrund till granskningen	4
Vad Skolinspektionen granskat	4
Viktigaste iakttagelserna	5
Inledning	7
Bakgrund	7
Syfte och frågeställningar	12
Granskningens genomförande	12
Begreppsförklaring	13
Detta visar granskningen	14
Skolornas planering och organisering av behörighetsgivande kurser	14
Information och vägledning inför val av kurser	18
Behov av att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika yrkesprogram och mellan olika elevgrupper	22
Avslutande diskussion	25
Valet att läsa grundläggande behörighet i relation till andra medvetna val.....	26
Det kompensatoriska arbetet i samband med val av kurser behöver stärkas	27
Referenser	32
Bilagor	33
Bilaga 1. Metod och genomförande.....	33
Bilaga 2. Granskningens skolor och huvudmän	35
Bilaga 3. Referensperson.....	37
Bilaga 4. Författningsstöd.....	38

Förord

Skolinspektionen har fått i uppdrag av regeringen att granska vilka möjligheter elever på yrkesprogram har att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högre utbildning. Vi har genomfört uppdraget genom att utföra en tematisk kvalitetsgranskning, utifrån vilken denna övergripande rapport har skrivits. Regeringsuppdraget ska redovisas i december 2021.

Rapporten redovisar resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning med inriktning mot skolors insatser för att ge elever på yrkesprogram reella möjligheter att bli behöriga till studier på högskola och universitet på grundläggande nivå. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 35 skolhuvudmän och 36 skolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka skolor som granskats framgår i bilaga.

Huvudsyftet med Skolinspektionens övergripande rapporter är att presentera en nulägesbild av kvaliteten inom ett avgränsat område. Granskningarna tydliggör vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Rapporterna innehåller även beskrivningar av väl fungerande inslag och framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet avser rapporten vara användbar även för skolor som inte har granskats. Viktigt att känna till är att när Skolinspektionen granskar enskilda skolor riktar vi oss till ansvariga för skolan, rektorer och huvudmän. Vi bedömer således inte enskilda lärares arbete. Däremot intervjuar vi lärare och genomför eventuella observationer för att genom exempel få en samlad bild. Det är rektorer och huvudmän som ansvarar för att skapa förutsättningar för att undervisningen och utbildningen kan utvecklas.

Projektledare och rapportskribent för kvalitetsgranskningen har varit Marlene Giertz. I projektledningen för granskningen har även Ylva Gunnars ingått.

Helén Ängmo
Generaldirektör

Sammanfattning

Bakgrund till granskningen

Under den senaste tioårsperioden har andelen elever som väljer yrkesprogram minskat till förmån för elever som väljer högskoleförberedande program.¹ Från flera håll framförs att det kan bero på att elever på yrkesprogram efter gymnasiereformen 2011 inte längre blir behöriga till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, utan att själva aktivt välja att läsa till vissa behörighetsgivande kurser.² Även andelen elever som har behörighet till grundläggande högskoleutbildning när de tar examen från ett yrkesprogram minskar, trots att alla elever enligt skollagen ska ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till studier på högskola inom ramen för sin gymnasieutbildning.³ Studier har visat att det skulle kunna bero på att de reella möjligheterna för eleverna att läsa kurserna är begränsade. I bland annat Gymnasieutredningen och i tidigare granskningar från Skolinspektionen har det framkommit att elever inte får tillräcklig information och vägledning inför sina val av kurser samt att skolan organiserat kurserna på ett sätt som begränsar elevernas möjligheter att läsa dem.

Vad Skolinspektionen granskat

Skolinspektionen har granskat hur olika gymnasieskolor möjliggör för elever på yrkesprogram att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högre utbildning. Granskningen har i huvudsak fokuserat på hur elever får information och vägledning inför val av kurser och hur skolorna organiserar utbildningen för att underlätta för elever att läsa kurser som ger grundläggande behörighet. Dessutom har granskningen berört hur skolorna arbetar med att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika elevgruppers val att läsa eller inte läsa behörighetsgivande kurser.

Granskningen har genomförts under vårterminen 2021 och omfattar totalt 36 gymnasieskolor med yrkesprogram. Eftersom granskningen främst fokuserar på barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet och fordons- och transportprogrammet har framför allt skolor som erbjuder ett eller flera av dessa program granskats.

¹ Statistik från Skolverket visar att sedan gymnasiereformen infördes har andelen elever på nationella program som valt ett yrkesprogram framför ett högskoleförberedande program minskat från 41 procent läsåret 2011/12, till 36 procent läsåret 2020/21.

² De kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskola, och som inte ingår i de flesta yrkesprogram, är svenska 2 och 3, alternativt svenska som andraspråk 2 och 3, samt engelska 6. Dock ingår svenska 2/svenska som andraspråk 2 i de programgemensamma ämnena på vård- och omsorgsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet och engelska 6 på hotell- och turismprogrammet.

³ Statistik från Skolverket visar en minskning från 41 procent av eleverna läsåret 2015/16 till 37 procent av eleverna läsåret 2019/20.

Viktigaste iakttagelserna

Det övergripande resultatet visar att eleverna på de flesta av de granskade skolorna har reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet. Eleverna på majoriteten av skolorna ges information och vägledning för att kunna göra välgrundade val, och de flesta av skolorna har även organiserat de behörighetsgivande kurserna så att eleverna i praktiken har goda möjligheter att läsa dem. Samtidigt har ungefär var fjärde skola rekommenderats att utveckla arbetet med information och vägledning eller se över hur de organiserar utbildningen. Dessutom visar granskningen att drygt hälften av skolorna behöver utveckla sitt arbete med att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika elevgrupper och olika program för att bland annat kunna arbeta mer kompensatoriskt med att förebygga stereotypa val.

De flesta av skolorna organiserar utbildningen så att eleverna har goda möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser

På majoriteten av de granskade skolorna är utbildningen organiserad så att schemakrockar mellan kurser i grundläggande behörighet och andra kurser eller arbetsplatsförlagt lärande (APL) inte uppstår. På vissa skolor sker krockar någon enstaka gång eller under en begränsad period, exempelvis när undervisningen sker i grupper med elever från olika program som har olika APL-perioder. På nästan samtliga skolor där krockar har identifierats, har skolan kompenserat elever med extra undervisningstid. Emellertid finns det några skolor i granskningen där schemakrockarna innebär att elevernas möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser är mycket begränsade, vilket ställer höga krav på den enskilda eleven.

Svårare för elever på vissa program att läsa in grundläggande behörighet

Något som tydligt framträder i granskningen är att möjligheterna att läsa in grundläggande behörighet skiljer sig åt mellan olika yrkesprogram. Detta beror bland annat på att förutsättningarna för hur huvudmän och skolor kan erbjuda eleverna behörighetsgivande kurser varierar mellan programmen. Exempelvis finns det större möjligheter för huvudmän och skolor att erbjuda elever på vård- och omsorgsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet att läsa in grundläggande behörighet inom sitt ordinarie gymnasieprogram, medan elever på bygg- och anläggningsprogrammet samt fordons- och transportprogrammet i praktiken ofta behöver läsa ett utökat program. Det är bara ett fåtal skolor i granskningen som erbjuder elever på bygg- och anläggningsprogrammet att läsa en behörighetsgivande kurs inom programfördjupningen, och knappt någon skola som ger elever på fordons- och transportprogrammet den möjligheten. I granskningen framkommer även att det är särskilt svårt för många elever som läser yrkesprogram i kombination med nationellt godkänd idrottsutbildning (NIU) att uppnå grundläggande behörighet, liksom för elever med kortare tid i Sverige i kombination med bristande skolbakgrund.

Eleverna upplever oftast att de får tillräcklig information

Granskningen visar att de flesta av skolorna har ett väl fungerande arbete med att ge eleverna information inför val av kurser. I intervjuer med både elever som läser in grundläggande behörighet och elever som inte gör det, framkommer att de flesta anser att de fått tillräckligt med information för att kunna göra välgrundade val av kurser. På de skolor där Skolinspektionen bedömt att kvaliteten på arbetet med information och vägledning är låg finns det dock elever som uppger att de

önskat mer och utförligare information, både om vilka kurser som krävs för olika yrken och om innehållet i kurserna.

Vägledningssamtal kan vidga elevernas perspektiv, men ansvaret för att samtalen sker läggs på eleverna

Vägledningssamtalen är viktiga verktyg i skolornas kompensatoriska arbete med att ge alla elever samma möjligheter oavsett bakgrund och förutsättningar. Samtalen kan även vara en möjlighet för skolan att förebygga stereotypa val, genom att eleverna kan få tillfälle att vidga sina perspektiv och utmana invanda föreställningar. På de granskade skolorna är det dock ovanligt att alla elever har vägledningssamtal inför val av kurser och på de allra flesta skolorna är det eleverna själva som måste initiera dessa. När ett så stort ansvar läggs på den enskilda eleven finns en risk att det framförallt är elever från resursstarka hem som ser till att initiera vägledningssamtal, samtidigt som det ofta är elever från studieovana hem som är i störst behov av och gynnas mest av vägledningssamtalen.

Få skolor kopplar valet att läsa in grundläggande behörighet till kön eller socioekonomisk bakgrund

Det är ovanligt att rektorer i granskningen följer upp och analyserar elevers val av behörighetsgivande kurser utifrån kön. Detta trots att andelen elever som läser in grundläggande behörighet generellt är lägre bland män än kvinnor. Det är också ovanligt att rektorer följer upp och analyserar elevers val av behörighetsgivande kurser utifrån socioekonomisk bakgrund, trots att elever från studieovana hem uppnår grundläggande behörighet i lägre grad än elever från studievana familjer.⁴ När skillnader i olika elevgruppers val av behörighetsgivande kurser inte uppmärksammas, finns en risk att eventuella organisatoriska hinder inte upptäcks. Det finns även en risk att rektorer inte ser de mönster som kan påvisa behov av kompensatoriska insatser för vissa elevgrupper, som till exempel elever på program dominerade av ett visst kön eller elever från studieovana hem.

Vissa gemensamma nämnare finns för skolor som inte ger eleverna reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet

De skolor vi har bedömt i låg utsträckning ge elever reella möjligheter att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet skiljer sig åt vad gäller storlek, geografi och huvudmannaskap, men det finns gemensamma nämnare. Exempelvis saknas kontinuerlig och strukturerad information om de behörighetsgivande kurserna och syftet med att läsa in grundläggande behörighet. Inte heller erbjuds alla elever vägledningssamtal inför val av kurser. Vidare förekommer schemakrockar mellan kurser för grundläggande behörighet och andra kurser eller APL, och det saknas helt uppföljning och analys av elevernas val av kurser. Dessutom är tillgången till studie- och yrkesvägledare på skolorna oftast begränsad.

⁴ Skolverket, Sveriges officiella statistik.

Inledning

Skolinspektionen har fått i uppdrag av regeringen att granska vilka möjligheter elever på yrkesprogram har att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högre utbildning. Uppdraget har genomförts genom denna kvalitetsgranskning. I det här avsnittet ger vi en kortfattad bakgrund till granskningen och beskriver den problembild som är kopplad till det granskade området. Därefter redogörs för granskningens frågeställning och hur vi gått tillväga för att besvara den. Sist i inledningen förklaras centrala begrepp.

Bakgrund

Eleverna i gymnasieskolan har olika syften och mål med sin gymnasieutbildning, och olika program syftar till att utbilda eleverna till olika framtida yrken och studier. Under den senaste tioårsperioden har andelen elever som väljer yrkesprogram minskat till förmån för elever som väljer högskoleförberedande program, och från flera håll framförs att det kan bero på konsekvenserna av den gymnasiereform som genomfördes 2011.⁵ Ett syfte med reformen var att öka graden av specialisering för att bättre förbereda eleverna för kommande arbete alternativt vidare studier. Därför renodlades skillnaderna mellan yrkesprogram och högskoleförberedande program.

Reformen innebar bland annat att elever på yrkesprogram inte längre blir behöriga till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, om de inte själva aktivt väljer att läsa in vissa behörighetsgivande kurser.⁶ Flera aktörer menar att det är orsaken till att färre elever söker sig till yrkesprogrammen. De menar att elever och vårdnadshavare uppfattar att yrkesprogram utgör en återvändsgränd som inte medger yrkesväxling och framtida studier på högskola. Detta trots att alla elever enligt skollagen ska ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning inom ramen för sin gymnasieutbildning.⁷

Också andelen elever som har läst in grundläggande behörighet när de tar examen från ett yrkesprogram minskar.⁸ Även om Skolverkets attitydundersökning 2018 visar att hälften av eleverna på yrkesprogram trodde att de absolut eller troligtvis skulle komma att läsa vidare på universitet eller högskola i framtiden, visar löpande statistik att det vanligen är en betydligt mindre andel av eleverna på yrkesprogram som faktiskt läser in den grundläggande högskolebehörigheten under sin tid i gymnasieskolan.⁹

⁵ Statistik från Skolverket visar att sedan gymnasiereformen infördes har andelen elever på nationella program som valt ett yrkesprogram framför ett högskoleförberedande program minskat från 41 procent läsåret 2011/12, till 36 procent läsåret 2020/21.

⁶ De kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskola, och som inte ingår i de flesta yrkesprogram, är svenska 2 och 3, alternativt svenska som andraspråk 2 och 3, samt engelska 6. Dock ingår svenska 2/svenska som andraspråk 2 i de programgemensamma ämnena på vård- och omsorgsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet och engelska 6 på hotell- och turismprogrammet.

⁷ 16 kap 3 § skollagen (2010:800).

⁸ Statistik från Skolverket visar en minskning från 41 procent av eleverna läsåret 2015/16 till 37 procent av eleverna läsåret 2019/20.

⁹ Skolverket (2019), Skolverket, Sveriges officiella statistik.

Elever i gymnasieskolan har som nämnts olika syften och mål med sin gymnasieutbildning. Därför är det viktigt att alla elever ges möjligheter att göra välinformerade och medvetna val. Valet att läsa in de behörighetsgivande kurserna ska inte hindras eller begränsas av sådant som brist på information eller vägledning, eller av dåliga förutsättningar och omständigheter kopplade till elevens yrkesprogram och gymnasieskola. Vidare ska valet inte hindras eller begränsas av faktorer som kön, etnisk bakgrund, föräldrars utbildningsnivå eller elevens funktionsförmåga.

Tidigare granskningar har visat att elever inte alltid får tillräcklig information och vägledning för att kunna göra välgrundade och medvetna val

Alla elever på yrkesprogram ska ha möjlighet att läsa in grundläggande behörighet under sin gymnasieutbildning, och valet görs vanligen under gymnasietidens första två år. För att kunna göra väl underbyggda val behöver eleverna ges studie- och yrkesvägledning kontinuerligt och integrerat under studietiden. Läroplanen fastställer mål och riktlinjer för gymnasieskolans arbete med utbildningsval. Rektorn har inom givna ramar ett särskilt ansvar för att studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrken. Arbetet med att förbereda eleverna för framtida studie- och yrkesval är inte enbart ett uppdrag för studie- och yrkesvägledaren utan ett gemensamt arbete för all personal i skolan. Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning, bland annat informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatta utbildning och yrkesverksamhet. Personalen ska också motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund.¹⁰

Skolinspektionens erfarenheter visar att elever inte alltid ges den studie- och yrkesvägledning de har rätt till, och att brister i studie- och yrkesvägledningen kan påverka elevers val av behörighetsgivande kurser. I en granskning av undervisningen på yrkesprogram på 64 gymnasieskolor, konstaterades att bristande studie- och yrkesvägledning var en avgörande anledning till att få elever valde att läsa de behörighetsgivande kurserna.¹¹ I en senare granskning av studie- och yrkesvägledningen i undervisningen på yrkesprogram, konstaterades att elever i hälften av de 28 granskade skolorna önskade mer information om yrken och utbildningsmöjligheter. Framförallt ville eleverna veta mer om högskolestudier. Vidare konstaterades att ett stort ansvar lades på eleverna att ta egna initiativ och att själva ställa frågor, snarare än att deras frågor runt studier, yrken och framtid metodiskt fångades upp av lärare eller studie- och yrkesvägledare.¹²

Skolan har ett kompensatoriskt uppdrag, vilket innebär att skolan ska kompensera för elevers olika förutsättningar så att alla elever får samma möjligheter.¹³ Statistik från Skolverket visar att gymnasieskolans yrkesprogram generellt har en relativt hög andel elever vars föräldrar saknar eftergymnasial utbildning.¹⁴ Enligt forskning

¹⁰ Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan, Lgy11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv.

¹¹ Skolinspektionen (2014). Undervisning på yrkesprogram.

¹² Skolinspektionen (2019). Studie- och yrkesvägledning i undervisningen på yrkesprogram i gymnasieskolan.

¹³ 1 kap. 4 § skollagen.

¹⁴ Skolverket (2020), Uppföljning av gymnasieskolan 2020.

kan detta öka risken för att eleverna får mindre information hemifrån om vilka utbildningsvägar som finns och vilka yrken de leder till.¹⁵ Därför är det särskilt viktigt att elever på yrkesprogram får både information och vägledning om behörighetsgivande kurser, så att de kan göra väl underbyggda val inför framtida studie- och yrkesliv.

Olika studier har betonat att det kan vara svårt att organisera de behörighetsgivande kurserna så att schemakrockar inte uppstår

Gymnasieskolornas huvudmän är skyldiga att erbjuda elever på yrkesprogram möjlighet att läsa in grundläggande behörighet till högskolan, och rektorn ansvarar för att organisera utbildningen. Rektorn behöver därför se till att utbildningen planeras så att eleverna får reella möjligheter att läsa de behörighetsgivande kurserna. Enligt en studie från Statskontoret anser huvudmän att kurserna är besvärliga att organisera då det rör sig om ett litet elevunderlag från många olika program. Detta, tillsammans med att de flesta yrkesprogram innehåller olika inriktningar, gör det svårt att fylla undervisningsgrupperna och schemalägga de behörighetsgivande kurserna på ett önskvärt sätt. Statskontorets studie visar att problematiken förstärks ytterligare av svårigheter att förutse hur många elever som kommer att utnyttja sin rättighet att läsa in de aktuella kurserna.¹⁶

Även Skolinspektionen har uppmärksammat ovan nämnda svårigheter och sett att de kan leda till att gymnasieskolor brister i planering och schemaläggning. Exempelvis kan elever på yrkesprogram ibland ha undervisningstid samtidigt i behörighetsgivande kurser och andra kurser, eller samtidigt som de har arbetsplatsförlagt lärande (APL). Skolinspektionen har inom den regelbundna tillsynen vid flera tillfällen påtalat brister med anledning av att kurser för grundläggande behörighet schemalagts samtidigt som elevernas APL.¹⁷ Även i Skolinspektionens granskning av undervisningen på yrkesprogram framkom exempel på att elever hade APL samtidigt som undervisning gavs på skolan i de kurser som ger högskolebehörighet.¹⁸

Gymnasieutredningen fann också i sina intervjuer med elever att schemakrockar var ett högst reellt problem, särskilt i de fall APL skedde på annan ort. Eleverna kunde då förväntas resa tillbaka till skolan på hemorten för att delta i undervisning i svenska eller engelska under sen eftermiddag. Gymnasieutredningen pekade vidare på att många elever valde bort de behörighetsgivande kurserna när krockar uppstod, trots att de vid starten av sin utbildning hade ambitionen att läsa in grundläggande högskolebehörighet.¹⁹

¹⁵ Stenberg, A. (2016). Att välja utbildning. Betydelse för individ och samhälle. Studievägledning, gymnasieskola och vuxenutbildning. Stockholm: SNS förlag.

¹⁶ Statskontoret (2012). Organisatoriska konsekvenser av gymnasiereformen 2011 – en uppföljning av kommunernas planeringsförutsättningar. Rapport 2012:23, s. 46 ff.

¹⁷ Exempelvis ingick 34 gymnasieskolor med yrkesprogram i Skolinspektionens tillsyn 2019. Av dessa gavs fem föreläggande – varav två vid vite – för brister i samband med elevernas möjlighet att läsa in grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå.

¹⁸ Skolinspektionen (2014).

¹⁹ SOU 2016:77. En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Betänkande av Gymnasieutredningen, s. 436.

Risk för att arbetsbelastningen blir hög för elever som läser in grundläggande behörighet

För att elever på yrkesprogram ska kunna läsa in grundläggande behörighet krävs ofta att de läser utökat program, det vill säga att de läser fler kurser än vad som normalt ingår i ett nationellt gymnasieprogram. Detta innebär en högre arbetsbelastning för eleverna. Hur många kurser som krävs beror dels på vilket program eleven läser, dels på hur skolan har organiserat utbildningen.

På tre yrkesprogram ingår en av de behörighetsgivande kurserna i det obligatoriska kursutbudet och elever på dessa program behöver alltså bara välja att läsa två ytterligare kurser för att uppnå grundläggande behörighet (se nästa stycke). Dessa kurser kan eleverna läsa inom ramen för det individuella valet. Elever på övriga yrkesprogram som vill ha högskolebehörighet måste utöver att använda det individuella valet läsa utökat program, om inte huvudmannen väljer att erbjuda en behörighetsgivande kurs som programfördjupning. Till detta kommer att elever ofta i realiteten anser att de behöver använda det individuella valet till yrkeskurser för att bli attraktiva på arbetsmarknaden.²⁰ För att en alltför hög arbetsbelastning inte ska hindra elever från att läsa grundläggande behörighet behöver skolan ha både en genomtänkt organisation för hur de erbjuder kurserna, och en fungerande organisation för elever i behov av eventuellt stöd.

Stora skillnader mellan olika yrkesprogram och olika elevgrupper avseende andelen elever som läser in grundläggande behörighet

Faktorer som kön eller föräldrars utbildningsnivå ska inte begränsa elever i deras framtida studie- och yrkesval. Tvärtom har skolan, som tidigare nämnts, ett kompensatoriskt uppdrag att ge alla elever samma möjligheter.²¹ Hur stor andel av eleverna som läser in den grundläggande behörigheten under sin gymnasietid varierar stort mellan de tolv yrkesprogrammen. Den lägsta andelen elever finns vanligtvis inom fordons- och transportprogrammet och den näst lägsta inom bygg- och anläggningsprogrammet.²² Båda dessa program är tydligt mansdominerade.²³

Störst andel som läser in de aktuella kurserna finns vanligtvis inom de kvinnodominerade programmen vård- och omsorgsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och hotell- och turismprogrammet.²⁴ På dessa program är också en av de behörighetsgivande kurserna – svenska 2 alternativt svenska som andraspråk 2 respektive engelska 6 – obligatorisk.

²⁰ SOU 2016:77, s. 432 ff.

²¹ 1 kap. 4 § skollagen, Lgy11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv.

²² 10,3 procent respektive 21,8 procent läsåret 2019/20 enligt Skolverket, Sveriges officiella statistik.

²³ Skolverket, Sveriges officiella statistik.

²⁴ 63,8 procent på vård- och omsorgsprogrammet, 53,9 procent på barn- och fritidsprogrammet och 51,7 procent på hotell- och turismprogrammet läsåret 2019/20 enligt Skolverket, Sveriges officiella statistik.

För alla program sammantaget, men också sett till vart och ett av programmen, är andelen män som utöver sin gymnasieexamen också läser in grundläggande behörighet vanligtvis mindre än andelen kvinnor som gör detsamma.²⁵

Andelen elever som läser in högskolebehörighet varierar också mellan grupper av elever med olika bakgrund. Enligt Skolverkets attitydundersökning 2018 trodde gymnasieelever vars föräldrar har eftergymnasial utbildning i högre grad att de kommer att läsa vidare efter gymnasieskolan, än elever vars föräldrar har högst gymnasieutbildning.²⁶ Statistik från Skolverket visar att så också är fallet, elever med eftergymnasialt utbildade föräldrar läser i högre grad in grundläggande behörighet än elever vars föräldrar har gymnasieutbildning som mest. Även gymnasieelever med utländsk bakgrund²⁷ trodde i högre grad att de kommer att läsa vidare, jämfört med elever med svensk bakgrund.²⁸ I det fallet visar Skolverkets statistik emellertid att det är en större andel elever med svensk bakgrund som faktiskt genomför kurserna trots att den elevgruppen i lägre utsträckning haft detta som avsikt.²⁹

I Skolinspektionens granskning av studie- och yrkesvägledningen inom yrkesprogrammen framkom att det inte på någon av de 28 granskade gymnasieskolorna pågick något tydligt arbete för att vidga elevernas perspektiv och motverka att framtida studie- och yrkesval begränsades av föreställningar om kön eller av social eller kulturell bakgrund. Detta bör ses mot bakgrund av att yrkesprogrammen är de mest könsuppdelade av gymnasieprogrammen och att kön och bakgrund verkar spela roll för om elever läser in grundläggande behörighet eller inte. I samma granskning konstaterades att elevernas behov av studie- och yrkesvägledning på yrkesprogrammen sällan följdes upp och analyserades och att det på många skolor saknades en gemensam bild av hur elever valde kurser och inriktningar.³⁰

För att vid behov kunna anpassa informationsinsatser och organisation, och för att försäkra sig om att elever kan göra välinformerade och medvetna val, behöver rektorer, som en del i det systematiska kvalitetsarbetet, följa upp och analysera vilka möjligheter och hinder som finns för elever att läsa de behörighetsgivande kurserna. I analysen bör hänsyn tas till vilka yrkesprogram eleverna går på och till deras kön och bakgrund.

²⁵ 28,7 procent av männen och 49,2 procent av kvinnorna läsåret 2019/20 enligt Skolverket, Sveriges officiella statistik.

²⁶ Alla nationella program sammantaget. Skolverket (2019).

²⁷ Elever födda utomlands, eller elever födda i Sverige vars båda föräldrar är födda utomlands.

²⁸ Elever födda i Sverige med minst en förälder född i Sverige.

²⁹ Skolverkets statistik för läsåret 2019/20, Skolverket (2019).

³⁰ Skolinspektionen (2019).

Syfte och frågeställningar

Kvalitetsgranskningens syfte har varit att undersöka och bedöma hur olika gymnasieskolor möjliggör för elever på yrkesprogram att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högre utbildning. För att uppfylla granskningens syfte har följande frågeställning besvarats:

I vilken utsträckning har elever på yrkesprogram reella möjligheter att läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet?

För att kunna besvara frågeställningen har vi fokuserat på tre områden som bedömts vara avgörande för elevernas reella möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser. Det första området har berört den information och vägledning eleverna får inför val av kurser. Det andra området har handlat om hur skolorna organiserar och planerar utbildningen för att underlätta för elever att läsa behörighetsgivande kurser, och det tredje området har gällt hur skolor arbetar med att utveckla utbildningen kopplat till behörighetsgivande kurser.

Avgränsningar

Den här granskningen omfattar elever som redan går på gymnasiet. Den reella möjligheten för elever att läsa in kurser för grundläggande behörighet till högskolan kan påverkas redan i grundskolan av hur elever informeras och vägleds i samband med sitt gymnasieval. Fokus här ligger dock på situationen för elever som redan går på gymnasieskolans yrkesprogram.

För att få grundläggande behörighet till högskola behöver eleverna läsa de tre kurserna svenska/svenska som andraspråk 2 och 3 samt engelska 6. Elever som endast läser en eller två av de behörighetsgivande kurserna omfattas inte när vi refererar till elever som valt att läsa behörighetsgivande kurser.

Även huvudmannen har en viktig roll i att ge elever möjlighet att läsa in grundläggande behörighet, då det är huvudmannen som, enligt gällande föreskrifter, ska besluta om vilka kurser som ska erbjudas som individuellt val respektive programfördjupning.³¹ Dock är granskningen inriktad på elevers *reella* möjligheter att läsa in grundläggande behörighet, och därmed i huvudsak begränsad till sådana förhållanden i skolenheten som faller under rektorns ansvar.

Granskningens genomförande

Granskningen har genomförts under vårterminen 2021 och omfattar totalt 36 gymnasieskolor med yrkesprogram. Eftersom granskningen främst fokuserar på programmen barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet och fordons- och transportprogrammet har framför allt skolor som erbjuder ett eller flera av dessa program granskats. Av gymnasieskolorna är 25 offentliga och 11 enskilda. I syfte att fånga variation mellan skolenheterna ingår skolor belägna i olika kommuntyper. Intervjuer har genomförts med rektorer, studie- och yrkesvägledare, lärare, mentorer och elever. Inför intervjuerna har relevanta dokument begärts in och officiell statistik studerats. Intervjuer och

³¹ 4 kap. 6 och 7 §§ gymnasieförordningen (2010:2039).

dokumentation har legat till grund för de verksamhetsbeslut med rekommendationer som samtliga huvudmän och skolor har fått. En analys av den insamlade empirin från alla granskade verksamheter har utgjort underlag för de övergripande resultat som presenteras i denna rapport.

Med anledning av situationen med pandemin har intervjuerna genomförts via videolänk. Verksamhetsbesluten har också anpassats utifrån omständigheterna genom att verksamheterna getts rekommendationer utan krav på redovisning av vidtagna åtgärder.

Mer information om granskningens genomförande finns att läsa i bilaga 1.

Begreppsförklaring

Grundläggande behörighet till högskola och universitet: För att bli behörig till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå behöver elever på yrkesprogram förutom en yrkesexamen även ha minst betyget E i svenska/svenska som andraspråk 2 och 3 samt engelska 6.³²

Individuellt val: Inom det individuella valet väljer eleven själv kurser ur skolans utbud. Elever på yrkesprogrammen har alltid rätt att läsa kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet. Det är huvudmannen som beslutar vilka kurser som ska erbjudas inom det individuella valet.³³

Programfördjupning: Programfördjupningen ger utrymme för specialisering och lokala variationer. Vilka kurser som ingår skiljer sig mellan olika program och olika skolor. Det är huvudmannen som, enligt gällande föreskrifter, beslutar vilka kurser som ska erbjudas inom programfördjupningen.³⁴

Utökat program: En ordinarie gymnasieutbildning på ett nationellt program omfattar kurser om totalt 2 500 poäng. Elever som läser ytterligare kurser gör det inom ramen för utökat program. Elever på yrkesprogram har rätt att få utöka sin gymnasieutbildning med det antal poäng som krävs för att få grundläggande högskolebehörighet (dvs. utöka med 100–300 poäng beroende på program).³⁵

³² 1 och 2 §§ Universitets- och högskolerådets författningssamling, UHRFS 2013:1.

³³ 4 kap. 7 § gymnasieförordningen.

³⁴ 4 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen.

³⁵ 4 kap. 23 § gymnasieförordningen.

Detta visar granskningen

De flesta av de skolor som granskats har bedömts ge elever på yrkesprogram reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet, även om flera skolor behöver utveckla sitt arbete ytterligare. Eleverna på majoriteten av skolorna ges information och vägledning för att kunna göra välgrundade val, och de flesta av skolorna har även organiserat de behörighetsgivande kurserna så att eleverna i praktiken har goda möjligheter att läsa dem. Samtidigt har ungefär var fjärde skola rekommenderats att utveckla arbetet med information och vägledning eller se över hur de organiserar utbildningen. Dessutom behöver drygt hälften av skolorna arbeta mer med att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika elevgrupper och olika program för att kunna utveckla utbildningen kopplat till behörighetsgivande kurser.

I detta avsnitt presenteras granskningens sammantagna resultat utifrån vad Skolinspektionen bedömer är särskilt viktigt att lyfta fram. Här redovisas också exempel både från de verksamheter som vi bedömer arbetar mindre väl med de aktuella områdena och från de som bedömts arbeta på ett väl fungerande sätt.

Skolornas planering och organisering av behörighetsgivande kurser

För att alla elever ska ges reella möjligheter att läsa de behörighetsgivande kurser de har rätt till behöver skolan planera och organisera utbildningen på ett bra sätt. Av granskningens 36 skolor bedömer Skolinspektionen att 30 har en organisation som ger goda möjligheter för elever att läsa behörighetsgivande kurser. Samtidigt behöver sex skolor i granskningen se över hur de planerar och organiserar sin verksamhet. Skolinspektionens rekommendationer till de skolor som i granskningen bedömts ha låg kvalitet på arbetet med organisering och planering har framförallt handlat om att skolorna behöver tydliggöra sin organisation för eleverna och säkerställa att kurser inte läggs parallellt eller att det uppstår krockar med APL.

Stor variation i skolors organisation av de behörighetsgivande kurserna

Det finns olika möjligheter för skolor att organisera de behörighetsgivande kurserna. Skolorna kan erbjuda kurserna inom ramen för programfördjupningen, som individuellt val och som utökat program. Hur skolorna väljer att organisera kurserna kan få betydelse för elevernas möjligheter att läsa in grundläggande behörighet. Vi har i granskningen mött ett spektrum av varianter på upplägg, från en skola som gjort det obligatoriskt för eleverna att läsa in grundläggande behörighet till en skola med så otydlig organisation att eleverna inte väljer de behörighetsgivande kurserna eftersom de inte vet hur valet kommer att påverka deras schema. Många skolor i granskningen har en flexibilitet i organisationen för att ge elever olika alternativ och underlätta för eleverna att läsa kurserna. Exempelvis finns det skolor som lägger ut behörighetsgivande kurser under längre eller kortare tid samt i både år 2 och 3, beroende på elevernas förutsättningar. Vid flera skolor beskriver elever att skolorna är bra på att hitta lösningar även när elever sent kommer på att de vill läsa specifika kurser.

Behörighetsgivande kurser som programfördjupning ...

För att öka elevers möjligheter att läsa in de behörighetsgivande kurserna utan att behöva läsa utökat program kan skolor erbjuda en eller fler behörighetsgivande kurser inom programfördjupningen. Vilka kurser som skolorna kan erbjuda varierar beroende på program, men alla yrkesprogram kan erbjuda åtminstone en behörighetsgivande kurs inom programfördjupningen.³⁶ Mer än hälften av de granskade skolorna erbjuder också elever detta, i alla fall för vissa av skolans program. Även bland dessa skolor finns det variationer. På vissa skolor är det mer eller mindre obligatoriskt för eleverna att läsa de behörighetsgivande kurserna, medan andra skolor erbjuder elever större valmöjligheter. Det är inte ovanligt att skolorna, inom hela eller delar av programfördjupningen, erbjuder eleverna att välja mellan till exempel ett "studiepaket" med kurser som ger högskolebehörighet och ett "yrkespaket" med yrkeskurser.

... som individuellt val ...

Alla skolor i granskningen erbjuder de behörighetsgivande kurserna som individuellt val, förutom i de få fall de ingår som obligatorisk kurs i programfördjupningen. Detta innebär att alla elever oavsett program, åtminstone i teorin, erbjuds att läsa minst två behörighetsgivande kurser inom sitt ordinarie program. Att så inte alltid är fallet exemplifieras på en av skolorna i granskningen, där elever på fordons- och transportprogrammet förväntades använda det individuella valet till att läsa en viss kurs inom ett yrkesämne, varvid den i praktiken blev obligatorisk för eleverna.

... och som utökat program

På merparten av skolorna i granskningen krävs att elever som vill uppnå grundläggande behörighet, i alla fall på andra yrkesprogram än barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet och hotell- och turismprogrammet, läser en eller flera av de behörighetsgivande kurserna som utökat program.³⁷ Att läsa utökat program innebär att eleven läser ytterligare kurser, utanför sitt ordinarie program, vilket naturligtvis innebär en ökad arbetsbörda och längre skoldagar.

Schemakrockar påverkar i olika grad

På de flesta av skolorna i granskningen är utbildningen organiserad så att schemakrockar mellan behörighetsgivande kurser och andra kurser inte uppstår. Dessa skolor har ofta vikt särskilda schemapositioner till kurser som krävs för grundläggande behörighet. Det finns emellertid skolor där schemakrockar förekommer. Vanligast verkar vara att schemakrockar uppstår någon enstaka gång när en elev behöver medverka vid något speciellt moment i en annan kurs utanför ordinarie lektionstid, som ett prov eller en körlektion.

Dock finns det exempel i granskningen där bristande schemaläggning innebär att elevernas möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser är begränsade och kräver mycket av den enskilda eleven. Vid en skola var organisationen av kurserna så otydlig att inga elever valde kurserna, bland annat eftersom de inte visste hur valet att läsa kurserna skulle påverka deras schema. På en skola var avståndet mellan platserna där lektioner i yrkesämnena respektive behörighetsgivande kurser bedrevs

³⁶ Det är huvudmannen som, utifrån gällande föreskrifter om vilka kurser som får ingå i programfördjupningen, beslutar om vilka kurser skolan ska erbjuda eleverna. 4 kap. 5 och 6 §§ gymnasieförordningen.

³⁷ På vård- och omsorgsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och på hotell- och turismprogrammet ingår en av de behörighetsgivande kurserna i de programgemensamma ämnena.

flera kilometer, och eleverna hann inte förflytta sig mellan platserna inom utsatt tid. En skola hade schemalagt en behörighetsgivande kurs samtidigt som en annan kurs, vilket visserligen innebar att eleverna prioriterade den behörighetsgivande kursen, men med konsekvensen att de gick miste om undervisning i den andra kursen. På en skola saknades schemalagd undervisningstid för behörighetsgivande kurser, vilket innebar att eleverna i stället erbjöds prövning och var tvungna att läsa in delar av kurserna på egen hand.

För att försäkra sig om att skolförlagd undervisning inte läggs samtidigt som APL, schemalägger många skolor APL till vissa veckodagar, i vissa block eller vid särskilda perioder under terminen, samtidigt som all skolförlagd undervisning pausas under samma period. Att helt särskilja APL-perioder från perioder med skolförlagd undervisning tas i flera intervjuer upp som ett framgångsrecept, eftersom det då inte finns någon risk för att schemakrockar uppstår eller att det uppstår hinder för elever att ta sig mellan APL och skolan. På en skola i granskningen är de i stället nogga med att elever som läser behörighetsgivande kurser får APL nära skolan, så att de inte hindras av långa avstånd.

Undervisningen i behörighetsgivande kurser sker ofta i blandade grupper, med elever från olika skolenheter eller program och som har olika APL-perioder. Detta innebär utmaningar för att lyckas organisera APL till vissa dagar eller perioder. Det är heller inte alltid skolorna själva som helt kan styra över när eleverna kan erbjudas vissa APL-platser. Det krävs ibland att skolorna är mycket flexibla och hittar individuella lösningar för att eleverna ska kunna genomföra sin APL på specifika arbetsplatser, och samtidigt läsa grundläggande behörighet i blandade grupper. En skola beskriver till exempel hur de fått ta till individuella lösningar när elever på handels- och administrationsprogrammet genomfört APL utomlands eller när skolan behövt anpassa sig till sjukhusens planering för att få till vård- och omsorgsprogrammet APL.

På de skolor där granskningen visat att det förekommer schemakrockar mellan APL och kurser i grundläggande behörighet sker dessa i olika utsträckning. I vissa fall handlar det om enstaka tillfällen medan det i andra fall handlar om längre perioder. På nästan samtliga av de skolor där krockar i mindre omfattning har identifierats i granskningen, har skolan kompenserat elever med extra undervisningstid.

Eleverna har långa men sammanhållna skoldagar

På majoriteten av skolorna i granskningen är utbildningen organiserad så att skoldagen hålls samman och att håltimmar undviks, även för elever som läser behörighetsgivande kurser som utökat program. Däremot beskriver elever på flera skolor att deras val kan innebära långa dagar och att kurserna ofta schemaläggs på morgonen eller sent på eftermiddagen för att inte krocka med annan undervisning. De flesta elever som intervjuas säger att det ändå fungerar bra, medan några enstaka elever säger att de långa dagarna kan få elever att avstå från att välja kurserna. I några elevintervjuer framkommer att eleverna upplever det tröttande med lektionsspass som vid koncentrationsläsning kan bli upp till tre timmar långa.

Skolorna har organiserat för att ge elever stöd i behörighetsgivande kurser

Samtliga skolor i granskningen erbjuder stöd till elever som läser kurser för grundläggande behörighet. Stödet i de kurserna är inte mindre omfattande än stödet

som ges i andra kurser, snarare ser vi exempel på skolor som ger specifikt stöd just i dessa kurser. Det vanligaste är att eleverna får stöd genom varianter av schema-lagd verksamhet med tillgång till speciallärare eller specialpedagoger. Därutöver finns exempel i granskningen på skolor som organiserat stödet på ytterligare sätt. Till exempel har en skola ett tvåläraresystem i kursen svenska 3, eftersom elever som går yrkesprogram enligt rektorn ofta upplever de teoretiska kurserna som svåra. På samma skola kan speciallärare även delta i klassrumsundervisningen. Vid en annan skola deltar yrkeslärarna i undervisningsmoment i de behörighetsgivande kurserna för att öka elevernas motivation.

Svårare för elever på vissa program att läsa in grundläggande behörighet

Elever på tre kvinnodominerade program kan läsa in behörigheten inom ordinarie program ...

Något som tydligt framträder i granskningen är att förutsättningarna för att läsa in grundläggande behörighet skiljer sig åt mellan olika yrkesprogram. Elever som läser på vård- och omsorgsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och hotell- och turismprogrammet har större möjligheter att läsa in grundläggande behörighet än elever på övriga program. Till en del kan detta förklaras med att elever som går dessa program bara behöver läsa till två av de tre kurserna, vilket gör att de kan läsa behörighetsgivande kurser inom det individuella valet. Emellertid visar granskningen att det även är elever på dessa program som i högre grad erbjuds att läsa kurserna inom programfördjupningen, vilket innebär att eleverna kan uppnå grundläggande behörighet inom sitt ordinarie program och ändå ha utrymme för att läsa andra kurser inom det individuella valet.

... medan elever på andra program, ofta mansdominerade, behöver läsa utökat program

Elever på bygg- och anläggningsprogrammet och fordons- och transportprogrammet erbjuds däremot sällan möjligheten att läsa kurserna inom programfördjupningen. De är i stället tvungna att läsa utökat program för att uppnå grundläggande behörighet, vilket för med sig längre skoldagar och en ökad arbetsbelastning för de eleverna. Det är bara ett fåtal skolor i granskningen som erbjuder elever på bygg- och anläggningsprogrammet att läsa en behörighetsgivande kurs inom programfördjupningen, och knappt någon skola som ger elever på fordons- och transportprogrammet den möjligheten. I dessa fall handlar det dessutom oftast om att elever erbjuds att byta ut ordinarie programfördjupning mot en behörighetsgivande kurs.

Särskilt svårt för vissa grupper av elever att läsa in behörigheten

I granskningen framkommer även en bild av att det för vissa grupper av elever, oavsett program, ofta är särskilt svårt att uppnå grundläggande behörighet. För en del elever med kortare tid i Sverige ligger svårigheten framförallt i kursen engelska 6, eftersom dessa elever inte studerat engelska innan de kom till Sverige och följaktligen saknar tillräckliga kunskaper i engelska för att klara kraven för engelska 6. Flera skolor i granskningen har mött detta genom en flexibel organisation, som

kan anpassas efter den aktuella elevgruppen. Trots att skolor organiserar verksamheten för att ge eleverna med kortare tid i Sverige så goda förutsättningar som möjligt att klara engelska 6, är det inte alltid möjligt.

Även för elever som läser yrkesprogram i kombination med nationellt godkänd idrottsutbildning (NIU) kan det vara svårt att läsa in grundläggande behörighet. På skolor där de behörighetsgivande kurserna erbjuds inom programfördjupningen kan även elever på NIU, som använder det individuella valet till specialidrott, läsa kurser i grundläggande behörighet. I granskningen finns en skola där alla elever på barn- och fritidsprogrammet läser NIU och går ut med grundläggande behörighet eftersom de behörighetsgivande kurserna ligger i programfördjupningen. På skolor där kurserna inte finns med i programfördjupningen kan eleverna i stället behöva läsa flera kurser som utökat program för att nå grundläggande behörighet, vilket innebär en hög arbetsbelastning för eleverna och utmaningar för skolan att organisera scheman. På flera skolor lyckas de lösa det genom att skolan skapar individuella lösningar för elever. Emellertid finns det elever som intervjuas i granskningen som går på yrkesprogram kombinerat med NIU och som uppfattat att de inte kan läsa kurserna eller att de hänvisats till att läsa dem efter gymnasiet, inom den kommunala vuxenutbildningen.

Information och vägledning inför val av kurser

Alla elever på yrkesprogram ska ha möjlighet att välja att läsa in grundläggande behörighet under sin gymnasieutbildning, och för att kunna göra väl underbyggda val behöver eleverna ges studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under studietiden. Arbetet med att förbereda eleverna för framtida studie- och yrkesval är inte enbart ett uppdrag för studie- och yrkesvägledaren utan ett gemensamt arbete för all personal i skolan. Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning, bland annat informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och social eller kulturell bakgrund.³⁸

Sammantaget visar granskningen att 28 av de 36 skolorna i granskningen har ett väl fungerande arbete med att ge eleverna information och vägledning inför val av kurser. Åtta skolor har bedömts kunna utveckla sitt arbete med information och vägledning. Skolinspektionens rekommendationer till skolorna i granskningen har framförallt handlat om att skolorna behöver se till att det finns en tydlig struktur för hur eleverna återkommande under sin gymnasietid ges både information och vägledningssamtal inför val av behörighetsgivande kurser. Skolinspektionens rekommendationer har också handlat om att skolorna ska ge alla elever korrekt och fördjupad information och att den ska finnas lättillgänglig på flera olika sätt.

³⁸ Lgy11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv.

De flesta av skolorna har en tydlig struktur för informationsarbetet

För att alla elever ska få ta del av den information om grundläggande behörighet de har behov av, oavsett vilket program eleven går och vilken bakgrund eleven har, behöver det finnas en tydlig struktur för arbetet. På de skolor i granskningen som har en bra struktur för informationsarbetet finns en känd plan för hur eleverna ska ges information om grundläggande behörighet, och vem eller vilka som ansvarar för det. På så vis säkerställs att alla elever får informationen regelbundet under sin gymnasietid. Vissa skolor har också noga övervägt när under läsåret eller terminen det passar bäst att eleverna får information. Några skolor har kommit fram till att eleverna behöver information tidigt i år 1 för att ges längre tid att fundera över valet, och sedan ytterligare vid ett eller flera tillfällen i samband med att valen ska göras. På andra skolor är planeringen inte lika väl avvägd, vilket kan leda till att eleverna riskerar att få för lite betänketid innan de ska göra sina kursval. Behovet av betänketid uttrycks tydligt av en elev som i intervjun beskriver att hen velat ha längre tid mellan informationen och valet för att hinna tänka efter och diskutera med familj och kompisar.

Olika yrkesgrupper på skolan bidrar med information på olika sätt

Arbetet med att förbereda eleverna för framtida studie- och yrkesval är som nämnts inte enbart ett uppdrag för studie- och yrkesvägledaren, utan ett gemensamt arbete för all personal i skolan. På de granskade skolorna har oftast studie- och yrkesvägledare huvudansvaret för informationen, men också mentorer och lärare har en roll i att informera elever om grundläggande behörighet. På vissa skolor är det rektorn som håller i delar av informationen.

Att studie- och yrkesvägledaren är central för arbetet framkommer tydligt i granskningen, och eleverna på de flesta granskade skolorna har tillgång till studie- och yrkesvägledare, om än i olika hög grad. På nästan alla de skolor där vi bedömt att arbetet med information och vägledning har låg kvalitet är tillgången till studie- och yrkesvägledare begränsad. Det beror på att studie- och yrkesvägledaren enbart har en mindre del av sin tjänst som studie- och yrkesvägledare eller att hen varit frånvarande eller är nyanställd. På dessa skolor är det inte heller tydligt eller känt vem som har ansvar för att eleverna får den information de behöver för att kunna göra välgrundade val.

I granskningen framträder en bild av att studie- och yrkesvägledarnas roll är att informera övergripande och neutralt, något som flera studie- och yrkesvägledare framhåller som en viktig del av förhållningssättet i sitt uppdrag. Likväl betonar flera studie- och yrkesvägledare nyttan med att läsa in grundläggande behörighet, och uppmuntrar eleverna till detta val. För att konkretisera betydelsen av elevernas val av kurser kopplar ofta studie- och yrkesvägledare olika framtida studie- och yrkesmöjligheter till elevernas val att läsa in grundläggande behörighet eller inte. Till exempel kan det handla om att ge konkreta exempel på vilka kurser elever på vård- och omsorgsprogrammet behöver för att bli polis respektive sjuksköterska. På några skolor i granskningen är informationen emellertid begränsad till att enbart upplysa om vilka kurser eleverna behöver läsa för att få grundläggande behörighet, utan att koppla det till eventuella framtida studier eller yrken.

Även mentorer och lärare har en uppgift i att informera eleverna. På de flesta av skolorna samverkar mentorer med studie- och yrkesvägledare genom att till exempel förmedla frågor från eleverna till dem, men mentorer kan också informera elever om behörighetsgivande kurser i samband med elevens utvecklingssamtal. Yrkeslärare som inte är mentorer har sällan ett uttalat uppdrag att informera elever om behörighetsgivande kurser och vissa yrkeslärare uttrycker även en osäkerhet kring grundläggande behörighet. De ämneslärare som undervisar elever i svenska och engelska ansvarar ofta för att beskriva och förklara innehållet i de behörighetsgivande kurserna, och kan även uppmuntra eller avråda elever att läsa dem. Enligt ämneslärarna behöver eleverna ofta i större utsträckning förstå att det kräver mycket mer från eleven att läsa in grundläggande behörighet än vad som krävts i tidigare kurser i ämnet.

De flesta elever upplever att de får tillräcklig information, men få skolor anpassar sin information för att förebygga stereotypa föreställningar

Skolorna i granskningen använder sig av olika kanaler för att informera eleverna om valbara kurser, och på de flesta av skolorna ges information på flera olika sätt. På samtliga skolor ges eleverna muntlig information, ofta genom att studie- och yrkesvägledaren kommer till klassen i samband med att eleverna ska göra individuella val. Flera skolor inbjuder också till föräldramöten inför att eleverna ska välja kurser. På de flesta av skolorna i granskningen ges eleverna även information på andra sätt, till exempel genom olika digitala kanaler, broschyrer, affischer och liknande och på vissa skolor genom inspelade korta filmer där kurserna presenteras.

På några skolor är den skriftliga informationen dock begränsad till en valblankett med knapphändig information och på några skolor får eleverna endast information muntligt. I intervjuer med både elever som läser in grundläggande behörighet och elever som inte gör det, framkommer att de flesta elever anser att de fått tillräckligt med information om grundläggande behörighet för att kunna göra välgrundade val. På de skolor där Skolinspektionen bedömt att kvaliteten på arbetet med information och vägledning är låg finns det dock elever som uppger att de gärna sett mer och utförligare information, både om innehållet i kurserna och om vilka yrken de kan leda till. Elever säger också att de hade velat ha mer information om hur deras schema påverkas om de väljer att läsa behörighetsgivande kurser.

Enligt läroplanen ska alla på skolan bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund.³⁹ Trots detta är det bara enstaka skolor i granskningen som anpassar sin information för att minska risken för att elever gör val utifrån stereotypa föreställningar. Skolorna i granskningen är överlag noga med att den information de ger är neutral och lika för alla, snarare än att de arbetar kompensatoriskt eller med informationsinsatser för att förebygga stereotypa val. Några skolor beskriver ett generellt normkritiskt arbete som handlar om att arbeta aktivt med rekrytering av lärare från båda könen, att motverka viss yrkesjargong och att på program dominerade av ett kön se till att det andra könet är representerat när de använder bildmaterial eller visar på företrädare för branschen. Däremot ges få exempel på något kompensatoriskt arbete med koppling till valet av de behörighetsgivande kurserna.

³⁹ Lgy11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv.

Vägledningssamtal kan vidga elevernas perspektiv, men ansvaret för att samtalen sker läggs oftast på eleverna

Av Skolverkets allmänna råd framgår att alla elever bör erbjudas vägledningssamtal, individuellt eller i grupp och utifrån sina behov. I vägledningssamtalen bör eleverna få möjlighet att vidga sina perspektiv och utmana sina föreställningar om yrken och utbildningar utifrån kön samt utifrån social och kulturell bakgrund.⁴⁰

På de granskade skolorna är det dock ovanligt att alla elever har ett vägledningssamtal och på de allra flesta skolorna är det eleverna själva som måste initiera dessa. På några skolor kan elever få hjälp att boka in vägledningssamtal, medan det på andra skolor helt och hållet är elevens ansvar. Det finns också exempel på skolor i granskningen där det varit svårt för eleverna att få kontakt med en studie- och yrkesvägledare eller där eleverna inte känt till möjligheten att ha vägledningssamtal.

Det är bara på två av de granskade skolorna som alla elever har vägledningssamtal. Studie- och yrkesvägledaren på en av dem beskriver att valet att kalla samtliga elever till ett sådant grundar sig i att hen uppmärksammat att det annars framförallt är elever från studievana hem som själva tar initiativ till vägledningssamtal. Som förberedelse inför, och som underlag under samtalet, skriver alla elever ett "karriärbrev", i vilket eleverna bland annat beskriver sig själva och sina mål.

Nästan samtliga av de granskade skolorna har studie- och yrkesvägledare som ger möjlighet för eleverna att ställa frågor på olika sätt. Detta kan ske genom att eleverna söker upp studie- och yrkesvägledaren på skolan eller ställer frågor via en chatt. Själva chattfunktionen lyfter flera skolor fram som en särskild framgångsfaktor under distansperioden.

Många elever anser att de har möjligheter att göra medvetna val

Granskningen visar att både elever som väljer att läsa behörighetsgivande kurser och elever som väljer att inte göra det, ofta anser att de har möjligheter att göra välinformerade och medvetna val för att kunna nå sina mål med gymnasiestudierna. Elever som valt att läsa behörighetsgivande kurser anger att de antingen har siktet inställt på ett visst yrke som kräver högskoleutbildning eller att de "vill hålla många dörrar öppna". Elever som väljer att inte läsa in grundläggande behörighet beskriver i stället att de valt att läsa yrkesprogram för att de vill börja jobba direkt efter gymnasiet eller att de prioriterar yrkeskurser på gymnasiet och i stället läser in grundläggande behörighet senare, inom den kommunala vuxenutbildningen. Några elever siktar på att läsa vidare på yrkeshögskola efter gymnasiet, och berättar att de därför behöver läsa till exempelvis matematik 2a eftersom den kursen krävs som särskild behörighet på vissa utbildningar inom yrkeshögskolan, medan svenska 3/svenska som andraspråk 3 inte krävs.

⁴⁰ Skolverket (2013), Skolverkets allmänna råd med kommentarer. Arbeta med studie- och yrkesvägledning.

Behov av att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika yrkesprogram och mellan olika elevgrupper

Som beskrivits tidigare i rapporten ska möjligheten att kunna uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning finnas för alla elever på yrkesprogram. Valet att läsa in de behörighetsgivande kurserna ska inte hindras eller begränsas av sådant som brist på information eller vägledning, eller av omständigheter kopplade till elevens yrkesprogram och gymnasieskola. Vidare ska valet inte hindras eller begränsas av faktorer som exempelvis kön eller föräldrars utbildningsnivå. Tvärtom har skolan ett kompensatoriskt uppdrag att ge alla elever samma möjligheter.⁴¹ Genom att införliva situationen avseende grundläggande behörighet i skolans systematiska kvalitetsarbete kan rektorer få ökad kunskap om orsakerna till hur olika elevgrupper väljer och utifrån det vid behov genomföra relevanta insatser. Dessutom kan rektorer få ökade möjligheter att spegla sin verksamhet i nationella beskrivningar och analyser som rör skillnader mellan olika elevgruppers val att läsa behörighetsgivande kurser. Detta kan vara till hjälp inte minst för skolor med få elever per program eller skolor med få elever av ett visst kön.

Av granskningens 36 skolor har Skolinspektionen bedömt att 20 skolor inte uppmärksammar skillnader och/eller analyserar olika elevgruppers val att läsa eller inte läsa in grundläggande behörighet. Skolinspektionens rekommendationer till skolorna i granskningen har handlat om att rektorn behöver uppmärksamma skillnader mellan olika elevgrupper och program genom att följa upp och analysera elevers val av behörighetsgivande kurser. Detta för att kunna upptäcka och åtgärda eventuella hinder i sin organisation och vid behov kunna anpassa informationsinsatser så att eleverna kan göra välinformerade och medvetna val.

Få skolor undersöker skälen till elevernas val

Rektorerna på skolorna i granskningen har oftast kunskap om hur många av skolans elever som har grundläggande behörighet efter avslutad utbildning. Emellertid är det färre än hälften av rektorerna i granskningen som arbetar organiserat med att uppmärksamma skillnader mellan olika elevgruppers val av kurser, eller med analyser av skillnader i elevernas val utifrån exempelvis program, kön eller socioekonomiska faktorer. Inte heller följs orsakerna till elevernas val upp och analyseras, eller orsaker till att elever inte fullföljer kurserna med godkända betyg. Många gånger har rektorerna i granskningen en uppfattning om varför elever på vissa program väljer respektive inte väljer behörighetsgivande kurser, även utan föregående analys. När det saknas systematik i arbetet med att utröna varför elever på respektive skola väljer att läsa eller inte läsa behörighetsgivande kurser finns en risk att hinder i organisationen inte identifieras eller att elevgruppers behov inte synliggörs. I stället kan antaganden och gissningar avgöra vilka insatser som genomförs.

⁴¹ 1 kap. 4 § skollagen.

Ovanligt att skolor tar reda på varför elever inte fullföljer behörighetsgivande kurser

Alla elever som väljer att läsa behörighetsgivande kurser fullföljer inte kurserna med godkända betyg. Flera rektorer i granskningen har kunskap om ungefär hur många elever som inte fullföljer kurserna, men det är få rektorer som har undersökt orsakerna till att eleverna inte fullföljt med godkända betyg. Även om det oftast saknas uppföljning och analys av orsakerna, framkommer i intervjuer med rektorer och personal att det ändå finns en uppfattning om varför elever inte fullföljer kurserna och får grundläggande behörighet. Det handlar ofta om att de behörighetsgivande kurserna upplevs som svårare än eleverna tänkt sig och att de tar för mycket tid. Särskilt svenska 3 respektive svenska som andraspråk 3 anses vara svåra för många elever. På flera skolor betonas också svårigheten med engelska 6 för vissa elever som varit i Sverige kortare tid och som saknar grundkunskaper i engelska.

Få skolor kopplar valet att läsa in grundläggande behörighet till kön eller socioekonomisk och utländsk bakgrund

Nationell statistik visar att män läser in grundläggande behörighet i lägre grad än kvinnor, och det mönstret går igen på de flesta av skolorna i granskningen. Ändå är det bara på ett fåtal skolor rektorerna arbetar aktivt för att förebygga att elever begränsas av traditionella könsmönster då de väljer, respektive inte väljer, att läsa kurser som ger grundläggande behörighet till högskola. Visserligen visar granskningen att det bedrivs ett generellt jämställdhetsarbete på många skolor, men det är sällan kopplat till elevernas val av behörighetsgivande kurser.

Flera rektorer i granskningen följer förvisso upp elevernas val utifrån kön, och några rektorer har även identifierat könsskillnader. Dock är det ovanligt att skolorna genomför insatser baserade på en analys av de identifierade könsskillnaderna. Många rektorer uppger att det inte är meningsfullt att analysera utifrån kön eftersom programmen redan är så könkodade och det ofta handlar om så få individer av ena könet. Rektorerna ger uttryck för att eftersom det är svårt att se tydliga mönster utifrån ett sådant elevunderlag är det viktigare att fokusera på individuella behov än analyser på gruppnivå.

Det är också ovanligt att rektorer följer upp och analyserar elevers val av behörighetsgivande kurser utifrån socioekonomisk bakgrund eller migrationsbakgrund. Detta trots att andelen elever som läser in grundläggande behörighet generellt i riket är lägre bland elever från studieovana hem, liksom bland elever med utländsk bakgrund, jämfört med elever från studievana familjer och bland elever med svensk bakgrund.⁴² Även här verkar det handla om att det är svårt för rektorerna på de granskade skolorna att se mönster utifrån rådande elevunderlag, och att fokus i stället läggs på individnivån.

Ett alltför ensidigt fokus på individnivån kan innebära en risk för att eventuella hinder på organisationsnivå inte upptäcks, eller att rektorer missar mönster som kan

⁴² Skolverket, Sveriges officiella statistik.

visa på behov av kompensatoriska insatser för vissa elevgrupper, som till exempel elever på program dominerade av ett visst kön. Detta illustreras i granskningen av att ingen av de granskade skolorna kan beskriva något utvecklingsarbete inom jämställdhet kopplat till grundläggande behörighet och endast ett fåtal av de granskade skolorna arbetar kompensatoriskt utifrån ett socioekonomiskt perspektiv.

De skolor som analyserar elevernas val har även förändrat delar av sitt arbetssätt

Det finns några exempel på skolor som i sitt uppföljningsarbete uppmärksammat hinder och ändrat sin organisation eller undervisning för att underlätta för elever att läsa in grundläggande behörighet och för att motverka att elever inte fullföljer kurserna. Till exempel har några skolor förändrat poängplaner och scheman eller ändrat undervisningen för att öka motivationen hos eleverna. Andra skolor har exempelvis sett över lektionspassens längd och undervisningsgruppernas sammansättning eller varit noga med att tydligare informera elever om kursernas svårighetsgrad och om vilken arbetsinsats som krävs. Ett par skolor har även förändrat sitt arbetssätt för att kunna arbeta kompensatoriskt med elever som kommer från studieovana hem. Exempelvis har en skola uppmärksammat ett behov av att vidga vyerna hos elever från studieovana familjer. Skolan har därför startat ett projekt där elever kan få upp ögonen för yrken de inte tidigare känt till och sedan kopplat det till vilken behörighet eleverna behöver för att kunna utbilda sig vidare inom de yrkena.

Avslutande diskussion

Elever på yrkesprogram har olika mål med sin gymnasieutbildning. Dessutom kan målen ändras under elevens gymnasietid, utifrån att elevens kunskaper och intressen utvecklas. Oavsett om elever planerar att yrkesarbeta eller studera vidare efter gymnasiet är det viktigt att alla elever har goda möjligheter att nå sina mål med gymnasiestudierna. Efter gymnasiereformen 2011 får inte längre elever på yrkesprogram grundläggande behörighet till högskoleutbildning, om de inte själva aktivt väljer att läsa behörighetsgivande kurser. Även om elever på yrkesprogram enligt skollagen har rätt att läsa in behörigheten, finns det, som beskrivits i inledningsavsnittet, utmaningar med att organisera utbildningen så att alla elever ges reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet till högskola.⁴³ Vidare behöver skolorna arbeta för att vidga elevernas vyer och motverka stereotypa val, så att faktorer som exempelvis kön eller föräldrars utbildningsnivå inte begränsar elever i deras framtida studie- och yrkesval.⁴⁴

I den här granskningen har Skolinspektionen därför undersökt med vilken kvalitet gymnasieskolor arbetar med att ge elever reella möjligheter att bli behöriga till högskola och universitet. Granskningen har fokuserat på tre områden som bedömts vara avgörande för elevernas reella möjligheter att läsa behörighetsgivande kurser. Det första området har berört den information och vägledning eleverna får inför val av kurser. Det andra området har handlat om hur skolorna organiserar och planerar utbildningen för att underlätta för elever att läsa behörighetsgivande kurser, och det tredje området har gällt hur skolor arbetar med att utveckla utbildningen kopplat till behörighetsgivande kurser.

Skolinspektionens samlade bedömning är att det på de flesta av skolorna i granskningen finns ett väl fungerande arbete med att ge elever reella möjligheter att uppnå grundläggande behörighet, även om flera skolor behöver utveckla sitt arbete ytterligare för att det ska nå en hög kvalitet. I förhållande till den problembild som är utgångspunkten för granskningen kan vi konstatera att elever ges reella möjligheter att få högskolebehörighet på flertalet skolor. Det finns dock ett antal skolor där det finns problem och det finns även skillnader mellan program. De flesta av skolorna ger eleverna information och vägledning inför val av kurser samt organiserar utbildningen för att underlätta för eleverna att läsa behörighetsgivande kurser. Samtidigt arbetar knappt hälften av skolorna med att uppmärksamma och analysera skillnader mellan olika elevgrupper och olika program för att kunna utveckla utbildningen kopplat till behörighetsgivande kurser. Detta gör det svårt för skolorna att vid behov kunna arbeta kompensatoriskt och kan i förlängningen innebära att de skillnader mellan olika elevgrupper som beskrivs i problembilden be-
fästs eller till och med fördjupas.

⁴³ 16 kap 3 § skollagen.

⁴⁴ 1 kap. 4 § skollagen, Lgy11, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv.

Valet att läsa in grundläggande behörighet i relation till andra medvetna val

Det finns mycket som påverkar om elever väljer att läsa in grundläggande behörighet eller inte. Granskningen visar att både faktorer som kön och bakgrund samt val av skola och gymnasieprogram kan spela roll för elevers val av kurser. Med detta sagt anser många av de elever som intervjuats i granskningen att de har möjligheter att göra välinformerade och medvetna val för att kunna nå de mål de har med sina gymnasiestudier. Att olika elever har olika mål med sin utbildning framgår tydligt i intervjuerna. Skolinspektionen har träffat både elever som redan vet vad de vill göra efter gymnasiet och elever som ännu inte har bestämt sig och vill hålla "många dörrar öppna". Eftersom valet av kurser ser olika ut beroende på elevernas målbild är det inte ovanligt att elever högst medvetet prioriterar att läsa andra kurser än de som ger grundläggande behörighet.

Elever gör strategiska val för att maximera sina möjligheter på arbetsmarknaden

Många elever på yrkesprogram är inställda på, och ser fram emot, att efter gymnasiet få börja arbeta i ett yrke som motsvarar det program de går på. I en studie om elevers attityder till yrkesprogram är det just de goda möjligheterna att få jobb direkt efter gymnasiet som eleverna lyfter fram som avgörande för att de valt ett yrkesprogram.⁴⁵ Att merparten av eleverna som gått yrkesprogram också börjar arbeta efter gymnasiet visar statistik från Skolverket. Redan ett år efter examen är nära hälften av eleverna som gått yrkesprogram etablerade på arbetsmarknaden, och efter tre år har andelen växt till en tydlig majoritet.⁴⁶

Den bilden stämmer väl överens med det elever som deltagit i granskningen beskriver. Elever berättar att de valt att läsa yrkesprogram för att de vill börja jobba direkt efter gymnasiet, och att de därför framförallt vill läsa yrkeskurser, ha APL och lära sig ett yrke. Men eleverna tänker ofta ännu längre än så och har inte sällan en väl genomtänkt strategi bakom sina val av kurser. Elever ser till exempel till att i första hand läsa vissa kurser i yrkesämnen på gymnasiet, eftersom de vet att det kan vara svårare att läsa dem inom den kommunala vuxenutbildningen. Eleverna är väl medvetna om att de behörighetsgivande kurserna däremot regelbundet erbjuds inom den kommunala vuxenutbildningen, och att de har rätt att läsa in dem senare.

Dessutom väljer elever strategiskt att läsa specifika yrkeskurser, både inom sitt ordinarie program och som utökad program, eftersom de tror att flera yrkesutgångar gör dem mer attraktiva på arbetsmarknaden. Intressant i sammanhanget är att elever på yrkesprogram överlag inte är främmande för att öka sin arbetsbörda genom att läsa utökad program, och det är en högre andel elever som läser utökad program än som tar examen med grundläggande behörighet.⁴⁷ Att elever inte räds att läsa utökad program för att nå sina utbildningsmål stämmer väl överens med den

⁴⁵ Ungdomsbarometern på uppdrag av Svenskt Näringsliv (2021), *Attityder till yrkesprogram – och varför väljs de bort*.

⁴⁶ Skolverket (2021). *Uppföljning av gymnasieskolan 2021*.

⁴⁷ Skolverkets officiella statistik.

bild som ges i granskningen av att elever ofta väljer kurser medvetet och strategiskt, oavsett om de väljer att läsa behörighetsgivande kurser eller kurser i yrkesämnen.

Det finns andra möjligheter till vidare studier än högskola och universitet

Det är inte ovanligt att elever har siktet inställt på andra eftergymnasiala studier än högskola och universitet. Flera elever i granskningen berättar att de planerar att söka till yrkeshögskola efter gymnasiet, och att de därför behöver prioritera andra kurser än de som ger grundläggande behörighet. Detta korresponderar med Skolverkets statistik som visar att året efter examen är det något fler ungdomar från yrkesprogram i övriga studier än i högskolestudier.⁴⁸

Även elever som planerar att i framtiden läsa på högskola kan medvetet låta bli att läsa in hela den grundläggande behörigheten på gymnasiet. Orsaken som framkommer i intervjuer med elever och personal är att eleverna inte vill riskera sin yrkesexamen genom att inte få godkända betyg i tillräckligt många kurser, och vissa behörighetsgivande kurser anses vara svåra kurser som kräver mycket av eleverna, särskilt om de behöver läsa dem som utökat program. För elever som vet med sig att de inte kan lägga ned den tid som krävs, eller som känner att det finns en risk att de inte klarar kurserna, är det ofta ett medvetet val att prioritera att klara sin yrkesexamen. I stället planerar även de eleverna att läsa behörighetsgivande kurser efter gymnasiet, inom den kommunala vuxenutbildningen.

Det kompensatoriska arbetet i samband med val av kurser behöver stärkas

I inledningsavsnittet beskrev vi de stora skillnaderna mellan olika yrkesprogram och olika elevgrupper avseende andelen elever som läser in grundläggande behörighet. Vi kunde exempelvis konstatera att en lägre andel män än kvinnor läser in grundläggande behörighet liksom en lägre andel elever med föräldrar utan eftergymnasial utbildning. Mot den bakgrunden finns det anledning för skolor att arbeta kompensatoriskt med elevers val av kurser utifrån olika elevgruppers behov.

Betydelsen av vägledningssamtal och risken med att för stort ansvar läggs på enskilda elever

Erfarenheter från Skolinspektionens tidigare granskningar visar att när elever inte ges studie- och yrkesvägledning i tillräcklig omfattning kan det påverka deras val av behörighetsgivande kurser. Bland annat konstaterades i en granskning att när elevers frågor runt studier, yrken och framtid inte fångades upp ordentligt av lärare eller studie- och yrkesvägledare, utan ett alltför stort ansvar för vägledningen lades

⁴⁸ Skolverket (2021). I kategorin övriga studier ingår bland annat kommunal vuxenutbildning, yrkeshögskola och folkhögskola.

på eleverna, fanns det en risk för att mindre aktiva elevers behov av vägledningssamtal föll mellan stolarna.⁴⁹ Även forskning visar att när ansvaret hamnar på eleverna är det framförallt elever från resursstarka hem som ser till att initiera vägledningssamtal, samtidigt som det är elever från studieovana hem som är i störst behov av och gynnas mest av vägledningssamtalen.⁵⁰

Mönstret från den tidigare granskningen upprepas till viss del i denna granskning, då det tydligt framkommer att ett stort ansvar för att initiera vägledningssamtal läggs på den enskilda eleven. Endast två skolor i granskningen har organiserat vägledningen på ett sådant sätt att alla elever deltar i förberedda vägledningssamtal inför val av kurser. På övriga skolor varierar det i hur hög grad vägledningssamtal genomförs, men gemensamt är att det i första hand är elevernas ansvar att boka in ett samtal, även om det förekommer att personal uppmuntrar elever att göra det.

Alla elever i gymnasieskolan bör erbjudas vägledningssamtal, utifrån sina behov.⁵¹ Vägledningssamtalen är viktiga verktyg i skolornas kompensatoriska arbete med att ge alla elever samma möjligheter oavsett bakgrund och förutsättningar och en möjlighet för skolan att motverka stereotypa val. Även om många elever känner att de redan vet vad de vill göra efter gymnasiet är det viktigt att eleverna ges möjligheter att i ett ordnat sammanhang reflektera över framtida behov, inte minst i en föränderlig värld där kraven i olika yrken förändras och utvecklas i snabb takt. I väl förberedda vägledningssamtal kan elever utmanas och vyer vidgas. Särskilt mot bakgrund av att många elever på yrkesprogram kommer från studieovana hem är det av vikt att eleverna får fördjupad kunskap om den eventuella nyttan av behörighet till högskola, och att de får möjlighet att resonera kring de konsekvenser deras val av kurser kan ge i framtiden.

Skolor behöver arbeta med att förebygga könsstereotypa föreställningar i samband med elevers val av kurser

Det är ett faktum att färre män än kvinnor läser på högskola, likväl som att en lägre andel män än kvinnor på yrkesprogram läser in grundläggande behörighet. Ändå är det ovanligt att skolor i granskningen arbetar för att förebygga stereotypa föreställningar om exempelvis kön kopplat till behörighetsgivande kurser, trots att yrkesprogrammen ofta är starkt könssegregerade. Den bild som ges är att det finns en uppfattning om att "eleverna redan har valt", i och med att de ofta läser på ett yrkesprogram dominerat av ett kön, och att det därför inte är meningsfullt att arbeta kompensatoriskt med elevers kursval utifrån en jämställdhetsaspekt. I tidigare nämnd granskning av studie- och yrkesvägledning i undervisningen på yrkesprogram görs samma iakttagelse som ovan, vilket indikerar att uppfattningen är utbredd.⁵²

Skolinspektionen vill därför i sammanhanget betona att enligt läroplanen ska alla på skolan bidra till att elevens studie- och yrkesval inte begränsas av kön eller av social eller kulturell bakgrund. Även i de jämställdhetspolitiska målen ingår att män

⁴⁹ Skolinspektionen (2019).

⁵⁰ Stenberg, A. (2016). Christensen och Sjøgaard Larsen (2011), *Evidence on Guidance and Counseling*.

⁵¹ Skolverket (2013).

⁵² Skolinspektionen (2019).

och kvinnor ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller exempelvis utbildning och studieval. Även om eleverna redan gjort ett könsstereotypt val när de valde gymnasieprogram, är det inte en anledning till att inte försöka arbeta för att vidga elevernas perspektiv framöver. Eleverna behöver ges studie- och yrkesvägledning kontinuerligt under sin gymnasietid för att kunna göra väl underbyggda val, inte minst inför val av kurser.

En förklaring till att det är ovanligt att skolor i granskningen arbetar med riktade kompensatoriska insatser kopplade till kön i samband med elevers val av grundläggande behörighet kan vara den likvärdighetsaspekt som framförs i vissa intervjuer. Skolorna i granskningen trycker på att de är noga med att den information de ger är neutral och lika för alla, snarare än att de arbetar kompensatoriskt eller med riktade informationsinsatser för att förebygga stereotypa val. Att ge neutral information som är lika för alla motiveras av de aktuella skolorna med att det då inte finns någon risk att informationen anpassas utifrån antaganden om att endast vissa elevgrupper eller elever på vissa program kan läsa de behörighetsgivande kurserna. Att detta sätt att resonera inte är unikt kan vi se då det framträder även i Skolinspektionens nyligen genomförda granskning av huvudmäns styrning av det kompensatoriska uppdraget i gymnasieskolan. I den granskningen konstateras att flera huvudmän förespråkar generella insatser framför behovsbaserade, utifrån att de inte vill behöva peka ut en viss specifik grupp elever utan i stället vill att alla elever ska få utvecklas.⁵³ Risken med ett sådant synsätt är att skolor missar möjligheter att arbeta kompensatoriskt och därmed öka alla elevers möjligheter att utvecklas och nå sina utbildningsmål, oberoende av exempelvis kön. Ett sätt att arbeta kompensatoriskt som många elever kan gynnas av, och som nämnts tidigare, är att i högre grad använda sig av väl förberedda vägledningssamtal, enskilt eller i grupp. Om alla elever ges vägledningssamtal behöver ingen känna sig utpekad.

Skolor som arbetar kompensatoriskt utgår ofta från en analys av elevernas behov

För att kunna arbeta med träffsäkra kompensatoriska insatser överlag behöver rektorer ha kunskap om vilka behov olika elevgrupper har. Det gäller även när det handlar om att ge elever reella möjligheter att läsa in grundläggande behörighet. Rektorerna i granskningen har många gånger uppfattningar om orsaker till elevers val, men det är sällan de grundas i en ordentlig orsaksanalys. Genom att undersöka orsakerna till att eleverna gör de val de gör får skolorna möjlighet att genomföra träffsäkra insatser för elevgrupper som behöver det. Utan ett metodiskt arbete för att identifiera de reella orsakerna till varför elever på respektive skola väljer att läsa eller inte läsa behörighetsgivande kurser, finns en risk att hinder inte uppmärksammas och att behov inte synliggörs. I stället kan antaganden och gissningar bli styrande när insatser ska genomföras.

Det finns ett fåtal skolor i granskningen som arbetar tydligt kompensatoriskt med bland annat riktad information och vägledning till exempelvis elever från studieovana hem eller till elever som har varit kortare tid i det svenska skolsystemet. Dessa skolor kännetecknas av att rektorn tillsammans med personalen arbetar med att inte bara följa upp andelen elever som väljer respektive inte väljer att läsa in grundläggande behörighet, utan även orsaker till att elever inte fullföljer kurserna med

⁵³ Skolinspektionen (2021). *Enskilda huvudmäns styrning av det kompensatoriska uppdraget i gymnasieskolan*.

godkända betyg. Dessa skolor har sedan kunnat anpassa sin information och justera sin organisation efter olika elevgruppers behov.

Könsstereotypa val riskerar att stärkas av hur de behörighetsgivande kurserna är organiserade

Det nationella utbudet av yrkesprogram är avsett att möjliggöra lokal variation i fråga om program, inriktningar och yrkesutgångar. De olika yrkesprogrammets innehåll skiljer sig åt och det varierar från program till program vilka kurser skolorna kan erbjuda eleverna inom programstrukturen. Enligt skollagen ska emellertid samtliga elever på de tolv yrkesprogrammen ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå, inom ramen för sin gymnasieutbildning.⁵⁴

Andelen elever som går ut gymnasiet med grundläggande behörighet på de tre kvinnodominerade programmen vård- och omsorgsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och hotell- och turismprogrammet är markant högre än andelen på de mer mansdominerade programmen som t.ex. bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transportprogrammet samt VVS- och fastighetsprogrammet.⁵⁵ Elever på de tre förstnämnda programmen har också avsevärt bättre möjligheter att läsa in grundläggande behörighet.

För alla yrkesprogram gäller att elever kan läsa två av de tre kurser som krävs för grundläggande behörighet inom det individuella valet. För att kunna läsa den tredje kursen och bli behöriga till högskola behöver oftast eleverna läsa utökat program, det vill säga att de läser fler kurser än vad som normalt ingår i ett nationellt gymnasieprogram. Undantaget är de tre nämnda kvinnodominerade programmen, där en behörighetsgivande kurs redan ingår obligatoriskt, samt i de fall där huvudmannen valt att erbjuda en behörighetsgivande kurs inom programfördjupningen. Dock finns det begränsningar i vilka kurser som får erbjudas inom programfördjupningarna, och på flertalet yrkesprogram kan huvudmannen inte erbjuda mer än en av de behörighetsgivande kurserna som programfördjupning.

Trots att elever på de tre kvinnodominerade programmen ovan redan har möjlighet att läsa in grundläggande behörighet inom sitt ordinarie program, visar granskningen att det även är elever på dessa program som i högre grad erbjuds att läsa kurserna inom programfördjupningen. Detta innebär att de behörighetsgivande kurserna inte konkurrerar med andra kurser bland de individuella valen. Elever på övriga program, varav flera är mansdominerade, erbjuds däremot sällan möjligheten att läsa kurserna inom programfördjupningen och eleverna behöver i högre grad läsa till dem som utökat program, vilket för med sig en ökad arbetsbelastning för de eleverna.

Förklaringar som ges i granskningen till att behörighetsgivande kurser framförallt erbjuds som programfördjupning på de kvinnodominerade programmen barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet handlar om att de programmen redan innehåller teoretiska kurser och att eleverna därför är inställda på att läsa sådana, samt att flera populära yrkesutgångar, som till exempel sjuksköterska, kräver högskolestudier.

⁵⁴ 16 kap. 3 § skollagen.

⁵⁵ Skolverkets officiella statistik.

Eftersom det är ovanligt att skolor i granskningen erbjuder behörighetsgivande kurser som programfördjupning på något av de mer mansdominerade programmen är det svårt att dra några slutsatser om vilken betydelse det skulle ha för mäns benägenhet att välja behörighetsgivande kurser om möjligheterna att läsa dem inom programfördjupningen blev bättre. Däremot är det tydligt att de organisatoriska förutsättningarna för skolorna att erbjuda elever att läsa in grundläggande behörighet skiljer sig åt mellan program, och att programmen med de bästa organisatoriska förutsättningarna också är de program där högst andel elever går ut med grundläggande behörighet. Kvalitetsgranskningens resultat indikerar därmed att det finns skillnader mellan mäns och kvinnors reella möjligheter att välja kurser som kan ha betydelse för framtida studier och arbetsliv. Resultaten kan även tänkas ha betydelse för det jämställdhetspolitiska målet om att män och kvinnor ska ha samma möjligheter och villkor när det gäller utbildning, studieval och personlig utveckling.

Referenser

Christensen och Søgaard Larsen (2011). *Evidence on Guidance and Counseling*. Danish Clearinghouse for Educational Research, Köpenhamn.

Gymnasieförordningen (2011:2039).

Skolinspektionen (2014). *Undervisning på yrkesprogram*.

Skolinspektionen (2019). *Studie- och yrkesvägledning i undervisningen på yrkesprogram i gymnasieskolan*.

Skolinspektionen (2021). *Enskilda huvudmäns styrning av det kompensatoriska uppdraget i gymnasieskolan*.

Skollagen (2010:800).

Skolverket (2011). *Läroplan för gymnasieskolan 2011 (SKOLFS 2011:144)*.

Skolverket (2013). *Arbete med studie- och yrkesvägledning. Skolverkets allmänna råd med kommentarer*.

Skolverket (2019). *Attityder till skolan 2018*. Rapport 479.

Skolverket (2020). *Uppföljning av gymnasieskolan 2020*. Rapport 2020:4.

Skolverket (2021). *Uppföljning av gymnasieskolan 2021*. Rapport 2021:3.

Skolverket, Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan.

Skolverket, *Sveriges officiella statistik*.

SOU 2016:77. *En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning*. Betänkande av Gymnasieutredningen.

Statskontoret (2012). *Organisatoriska konsekvenser av gymnasiereformen 2011 – en uppföljning av kommunernas planeringsförutsättningar*. Rapport 2012:23.

Stenberg, A. (2016). *Att välja utbildning. Betydelse för individ och samhälle*. Studie- och yrkesvägledning, gymnasieskola och vuxenutbildning. Stockholm: SNS förlag.

Ungdomsbarometern på uppdrag av Svenskt näringsliv (2021). *Attityder till yrkesprogram – och varför väljs de bort*.

Universitets- och högskolerådets författningssamling, UHRFS 2013:1.

Bilagor

Bilaga 1. Metod och genomförande

Kvalitetsgranskningen av grundläggande högskolebehörighet på yrkesprogram omfattar 36 gymnasieskolor med yrkesprogram, varav 25 offentliga och 11 enskilda. Granskningsintervjuer genomfördes på skolenheterna mellan april och juni 2021. Med anledning av den pågående pandemin genomfördes granskningsintervjuerna via videolänk och de beslut som delgavs skolorna och huvudmännen inbegrep inga krav på redovisning av vidtagna åtgärder. För att säkra likvärdighet i genomförande och bedömningar har verktyg i form av intervjuguider och ett bedömningsstöd tagits fram. Dessutom har ett flertal bedömningsmöten genomförts.

Urval

Urvalet omfattar gymnasieskolor med yrkesprogram. I syfte att fånga variation mellan skolenheterna ingår skolenheter med både offentliga och enskilda huvudmän i olika kommuntyper, valda utifrån Sveriges Kommuner och Regioners kommungruppsindelning⁵⁶: storstäder och storstadsnära kommuner, större städer och kommuner nära större stad samt mindre städer/tätorter och landsbygdskommuner. I urvalet finns även en stor variation vad gäller skolenheternas storlek och mängden program som erbjuds. Skolenheterna har från ett enda program till tio olika program. En del skolenheter erbjuder också lärlingsutbildning.

Granskningen fokuserar främst på skolenheter med ett eller fler av programmen barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet eller fordons- och transportprogrammet. Av de 36 skolenheterna erbjuder alla utom en skolenhet ett eller fler av nämnda program. Att fokus i urvalet lagts på dessa program beror på att det är de program där flest respektive minst antal elever tar examen med grundläggande behörighet samt att programmen domineras av ett kön. Av de granskade skolorna är det 20 skolor som erbjuder vård- och omsorgsprogrammet och lika många som erbjuder barn- och fritidsprogrammet. 17 skolor erbjuder bygg- och anläggningsprogrammet och samma antal skolor erbjuder fordons- och transportprogrammet. Flera av skolorna erbjuder en kombination av programmen.

Ett överurval har gjorts för att kunna ta höjd för ett eventuellt bortfall på grund av covid-19 eller annat som inte gått att förutse.

Dokumentstudier

Som underlag för granskningen har dokument begärts in från huvudmannen och rektorn. Inför intervjuerna har Skolinspektionen bett om att få ta del av eventuell skriftlig information som eleverna ges vad gäller möjligheten att välja till de behörighetsgivande kurserna, och exempel på individuella elevscheman för elever som läser behörighetsgivande kurser. Även eventuella poängplaner som inbegriper kurser som ger grundläggande behörighet har begärts in. Dessutom har vi bett att få

⁵⁶ Sveriges Kommuner och Regioner, <https://skr.se/skr/tjanster/kommunerochregioner/faktakommunerochregioner/kommungruppsindelning.2051.html>

ta del av skolans statistik över hur många elever på respektive yrkesprogram som väljer att läsa behörighetsgivande kurser respektive uppnår grundläggande behörighet. Dokumentbegäran har varit densamma till alla skolor.

Intervjuer

I granskningen har intervjuer varit en central datainsamlingsmetod. För att besvara granskningens frågeställningar har intervjuer via videolänk genomförts vid varje skola, med elever, studie- och yrkesvägledare, lärare och mentorer samt skolenhetens rektor.

Elevintervjuer

Två elevgrupper har intervjuats (där det varit aktuellt). I ena gruppen ingick elever som valt att läsa kurser som ger grundläggande behörighet och i den andra gruppen ingick elever som valt att inte göra det. Eleverna har gått i år 2 eller 3. En jämn könsfördelning har eftersträvats. Eleverna har informerats om att deras deltagande i intervjun är frivilligt.

Intervju med studie- och yrkesvägledare

Skolenhetens studie- och yrkesvägledare har intervjuats.

Lärrar- och mentorsintervjuer

En grupp med lärare och mentorer har intervjuats. Lärarna undervisade i behörighetsgivande kurser. Mentorerna var antingen heltidsmentorer eller lärare med mentorsuppdrag.

Rektorsintervjuer

Intervju med rektorn på aktuell skolenhet har genomförts.

Bilaga 2. Granskningens skolor och huvudmän

Skolenhet

Almåsgymnasiet A
 Alströmergymnasiet sektor 3
 Bergstrands Gymnasium Stockholm
 Carl Wahren Gymnasium
 Carlsund utbildningscentrum 2
 Consensum Gymnasium Sollentuna
 De la Gardiegymnasiet enhet 6
 Drottning Blankas Gymnasieskola
 Prästgatan Helsingborg
 Ehrensvärdska gymnasiet
 Ekbackeskolan Ro2
 Erikslundsgymnasiet
 Falu Frigymnasium
 Framtidsgymnasiet Kristianstad
 Framtidsgymnasiet Malmö
 Fredrika Bremergymnasiet
 Gullmarsgymnasiet 1
 Jämtlands Gymnasium Bräcke 4A
 Katedralskolan
 Katrinelundsgymnasiet 3
 Kungsholmens västra Gymnasium
 Kunskapscompaniets Gymnasium i
 Eskilstuna
 Lärlingsgymnasiet i Ale (Även kallat Yr-
 kesgymnasiet i Ale)
 Njudungsgymnasiet 2
 Nobelgymnasiet 2
 Nyköpings gymnasium Gripen

Huvudman

Borås kommun
 Alingsås kommun
 Bergstrands Gymnasium AB
 Roslagen Education AB
 Motala kommun
 Consensum Lund AB
 Lidköpings kommun
 DBGY Kronan AB
 Karlskrona kommun
 Osby kommun
 Borlänge kommun
 Falu Frigymnasium AB
 Framtidsgymnasiet i Sverige AB
 Framtidsgymnasiet i Sverige AB
 Haninge kommun
 Lysekils kommun
 Jämtlands Gymnasieförbund
 Uppsala kommun
 Göteborgs kommun
 Stockholms kommun
 Kunskapscompaniet KCGY AB
 Lärlingsgymnasiet i Sverige AB
 Vetlanda kommun
 Karlstads kommun
 Nyköpings kommun

Nösnäsgymnasiet 2	Stenungsunds kommun
Praktiska Gymnasiet Malmö Limhamn	Praktiska Sverige AB
Stiernhööksgymnasiet	Rättviks kommun
Sturegymnasiet 4	Halmstads kommun
Söderslättsgymnasiet	Trelleborgs kommun
Taserudsgymnasiet	Arvika kommun
Tullängsgymnasiet	Örebro kommun
Umeå Elitidrottsgymnasium	Umeå kommun
Upplands-Brogymnasiet	Upplands-Bro kommun
Yrkesgymnasiet Huddinge	Thorengruppen AB
Ållebergsgymnasiet E	Falköpings kommun

Bilaga 3. Referensperson

Magnus Carlsson. Undervisningsråd på enheten för gymnasieskola, Skolverket.

Bilaga 4. Författningsstöd

Skollagen (2010:800)

2 kap. 8 §

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

2 kap. 10 §

Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller andra författningar.

Rektorn får uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid förskole- eller skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

2 kap. 29 §

Elever i alla skolformer utom förskolan och förskoleklassen ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att deras behov av vägledning inför val av framtida utbildnings- och yrkesverksamhet kan tillgodoses. Även den som avser att påbörja en utbildning ska ha tillgång till vägledning.

4 kap. 3 §

Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen.

4 kap. 4 §

Sådan planering, uppföljning och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.

Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena.

4 kap. 5 §

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

15 kap. 19a §

Varje elev ska ha en mentor som ska följa elevens kunskapsutveckling och studiesituation med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet. Mentorn ska särskilt

uppmärksamma tecken på att eleven kan behöva stöd och i så fall skyndsamt informera berörd skolpersonal.

15 kap. 20 §

Minst en gång varje termin ska rektorn se till att eleven ges en samlad information om elevens kunskapsutveckling och studiesituation (utvecklingssamtal).

En elevs vårdnadshavare ska få sådan information som avses i första stycket.

16 kap. 3 §

Yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning.

Alla elever på yrkesprogram ska inom ramen för sin gymnasieutbildning ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå.

Gymnasieförordningen (2010:2039)

4 kap. 5 §

Statens skolverk får meddela föreskrifter om vilka kurser som får erbjudas som programfördjupning för varje program.

4 kap. 7 § första–fjärde stycket

Huvudmannen för en gymnasieskola beslutar om vilka kurser som ska erbjudas som individuellt val.

Eleven har dock rätt att inom utrymmet för individuellt val läsa

1. en kurs i idrott och hälsa utöver vad som finns på studievägen,
2. minst en kurs i estetiska ämnen, och
3. de kurser som krävs för grundläggande högskolebehörighet på grundnivå om eleven går på ett yrkesprogram.

Undantag från vad som föreskrivs i andra stycket 1 och 2 får göras om det finns synnerliga skäl.

Statens skolverk får meddela föreskrifter om vilka kurser som får ingå i de ämnen som avses i andra stycket 2.

4 kap. 23 §

En elev får delta frivilligt i undervisning i en eller flera kurser som ligger utanför elevens fullständiga program, om eleven på ett tillfredsställande sätt kan antas genomföra såväl kurserna på den ordinarie studievägen som de frivilliga kurserna (utökat program). Beslutet fattas av rektorn.

En elev på ett yrkesprogram i gymnasieskolan har utan särskilt beslut rätt att som utökat program läsa de kurser som krävs för grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå. Huvudmannen är dock bara skyldig att tillgodose detta om eleven senast vid utgången av det andra läsåret har anmält att han eller hon vill läsa de aktuella kurserna.

En elev som följer ett utökat program har rätt till garanterad undervisningstid utöver vad som föreskrivs i 16 kap. 18 § respektive 19 kap. 20 § skollagen (2010:800).

Förordning (SKOLFS 2011:144) om läroplan för gymnasieskolan

2.4 Utbildningsval – arbete och samhällsliv

Personalen ska, efter en av rektorn gjord arbetsfördelning,

- bidra med underlag för elevernas val av utbildning och yrke, samt
- informera och vägleda eleverna inför deras val av kurser, fortsatt utbildning och yrkesverksamhet och motverka sådana begränsningar i valet som grundar sig på föreställningar om kön och på social eller kulturell bakgrund.

2.6 Rektorns ansvar

Enligt skollagen ska det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ledas och samordnas av en rektor. Rektorn ansvarar för att planera, följa upp, utvärdera och utveckla utbildningen i förhållande till de nationella målen. Som pedagogisk ledare för skolan och som chef för lärarna och övrig personal i skolan har rektorn ansvar för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att

- utbildningen organiseras så att den så långt möjligt anpassas efter elevernas önskemål och val av kurser och att återvändsgränder i studiegången undviks,
- eleverna får information inför utbildningens början, får en väl utformad introduktion i utbildningen, i ämnen och kurser samt får stöd att formulera mål för sina studier,
- studie- och yrkesvägledningen organiseras så att eleverna får information om och vägledning inför de olika val som skolan erbjuder och inför val av framtida utbildning och yrke, samt
- skolan i dialog med eleven upprättar en individuell studieplan för varje elev och reviderar den vid behov.